

ОРЕЛ А.М., кандидат економічних наук,
Миколаївська філія ПВНЗ «Європейській університет»

СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО АКТИВІЗАЦІЇ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ МАШИНОБУДУВАННІ

Орел А.М. Стратегічні підходи щодо активізації виробничої діяльності в сільськогосподарському машинобудуванні.

У даній статті досліджено стратегічні підходи та тенденції розвитку підгалузі виробничої діяльності машинобудування України – сільськогосподарського машинобудування. Було приділено значну увагу аналізу підходів задля активізації машинобудівної сфери. Досліджено, що у машинобудуванні України спостерігаються негативні тенденції сповільнення темпів зростання галузі. Тому дана сфера знаходиться в кризовому становищі на сьогоднішній день. Дані дослідження спостерігаються у всіх областях країни, а стратегічні підходи та інвестиційні ресурси дозволять вивести сільськогосподарське машинобудування з кризової ситуації. А, якщо цього не відбудеться, то країна може втратити сільськогосподарське машинобудування, як це відбулося з автомобільною сферою. Перспективи подальших досліджень закладаються в сприянні завантаженню виробничих потужностей сільськогосподарського машинобудування, здійснення технічної та технологічної модернізації, розвиток внутрішнього ринку та розширення міжзаводської кооперації між вітчизняними підприємствами, розширення ринків збуту продукції, зокрема до країн Європейського Союзу, освоєння нових видів складної, конкурентоспроможної і наукоємної техніки із залученням інвестицій для технічного та технологічного переоснащення пріоритетних галузей економіки області - агропромислового комплексу.

Ключові слова: сільськогосподарське машинобудування, сільське господарство, товаровиробники, попит.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Хоча в сучасному світі роль сільського господарства перестала бути домінуючою в національній економіці, воно як і раніше залишається дуже важливим її сегментом. Без агропромислового комплексу неможливо було б забезпечити продовольчу безпеку країни, а це вже дуже серйозна проблема. У свою чергу ефективність сільського господарства безпосередньо залежить від того, наскільки добре розвинене сільськогосподарське машинобудування в країні. Загалом у нашій країні тільки і обговорюють аграрний потенціал країни, а не використовують його. Проблема осначеності - це не причина, а швидше наслідок невірної політики держави. Адже в Європі і США сільське господарство датується і підтримується державою. Принаймні у них зовсім інший підхід до оподаткування. Як наслідок господарства можуть не тільки виживати, але й розвиватися.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток виробництва машин та устаткування для сільського господарства характеризується відносно низькою конкурентоспроможністю вітчизняних марок продукції сільськогосподарського

машинобудування по відношенню до імпоротної продукції. Таким чином, розвиток виробництва сільськогосподарських машин і устаткування буде визначатися як загальносистемними чинниками так і реалізацією заходів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності продукції традиційних виробників на внутрішньому ринку. Саме в цьому напрямку вели свої дослідження такі вітчизняні вчені та науковці, як І. Гронська, Б.Ф. Заблоцькій, М. Й. Малик, І.Л. Сазонець, В. Сердюк С. Рижук, І. Шувар та ін. Проте досі залишається багато актуальних, але не вирішених питань з даної тематики. Все це вимагає суттєвої уваги та клопіткої праці науковців в області сільськогосподарського машинобудування.

Формулювання цілей статті. Метою даного дослідження є узагальнення теоретичних, практичних та системних питань щодо вивчення стратегічних підходів у виробничій діяльності сільськогосподарського машинобудування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Машинобудування в Україні розміщено майже в усіх великих і середніх містах. На розвиток і розміщення машинобудівних підприємств впливають

такі фактори: споживчий; трудовий; науковий.

Кожний з факторів не має абсолютного впливу на розвиток і розміщення машинобудівного підприємства. Всі вони діють сукупно [1]. Також не слід забувати, що машинобудування, а саме виробництво тракторів та іншої агротехніки - це довгий ланцюжок суміжних виробництв. Тут задіяні буквально всі галузі економіки: металургія, хімічна і нафтохімічна промисловість, енергетика, гірничо-промисловість, приладобудування, легка і навіть харчова промисловість.

Машинобудівний комплекс України був і залишається у глибокій кризі внаслідок розвалу радянської політичної і економічної системи. Він був сформований не як самодостатня виробнича система, а як виробництво комплектуючих для військової продукції і базових виробництв. Практично зупинилися і виведені з виробництва 80 % потужностей національного машинобудівного комплексу країни. Зменшення кількості зайнятих у промисловості на 3,2 млн. чол. припадає саме на галузі машинобудування. Це призводить до стагнації в інших галузях національної економіки України. В даний час сільськогосподарське машинобудування тісно пов'язане з розвитком вітчизняного АПК (агропромислового комплексу). Таким чином, основним принципом розміщення сільськогосподарського машинобудування є наявність споживчого попиту при тому, що цей чинник тісно пов'язаний зі ступенем розвитку і функціонування вітчизняного АПК [2].

Розвиток галузі сільськогосподарського машинобудування пов'язане з руйнуванням налагоджених зв'язків. У минулому потреби в комплектуючих на 70% задовольнялися за рахунок імпорту з Росії. Лише 30% необхідних деталей вироблялося на нашій території. Через нестачу коштів у сільськогосподарських підприємств та кризи в країні, впав попит на їхню продукцію на внутрішньому ринку. Так, за часів колишнього СРСР Україна закуповувала 12-15 тис. тракторів. До розпаду СРСР виробництво тракторів в Україні становило приблизно 100 тис. шт. на рік. Зменшилися

обсяги виробництва міні-тракторів через високу собівартість їх виробництва і падіння попиту на внутрішньому ринку. У порівнянні з 1990 р. обсяги виробництва в галузі зменшилися на 87% при загальному рівні його падіння в машинобудуванні на 63 % [4]. Україна з її природними ресурсами та геополітичним положенням реально може претендувати на дві економічні ніші: по-перше, виробництво і повна переробка продукції сільського господарства; по-друге, транзитні транспортні послуги. Україна, з огляду на трудові і напрацьовані ресурси, може і повинна зайняти ще одну світову економічну нішу, а саме йдеться про розробку й виробництво сільськогосподарських машин і забезпечення окремими комплектами сільськогосподарської техніки для потреб як своєї країни, так і інших. Але Україні в цьому разі доведеться налагоджувати потужне виробництво, спрямоване в майбутнє, долаючи шалений опір конкурентів. І віднині Україні слід налагоджувати розробку і виробництво конкурентоспроможних сільськогосподарських машин. Нові машини, що їх розроблятиме і виготовлятиме Україна для себе і світу, лише тоді перевершуватимуть завтрашній рівень зарубіжжя і лише тоді будуть конкурентоспроможними, коли вони відповідатимуть не тільки вимогам техніки безпеки та збереження навколишнього середовища, що є безперечним, а й вимогам найефективніших машинних технологій майбутнього, будуть створені на принципово нових способах виконання робочих процесів. А принципово нові способи машинної дії на об'єкти сільського господарства можна синтезувати тоді, коли науковці та конструктори сільськогосподарських машин істотно розширять користування фондом фізичних ефектів.

Державний комітет промислової політики України розробив ряд заходів, спрямованих на стабілізацію ситуації у сільськогосподарському машинобудуванні, повідомили Укрінформу в Держпромполітики України. Зокрема, передбачається знизити вартість металу при

його купівлі підприємствами галузі, відповідно скоротити терміни передоплати, поліпшити якість металопродукції, освоїти виробництво нових марок сталі. Прийняття цих заходів пов'язане насамперед із необхідністю збільшення виробництва сільгосптехніки. Оскільки минулого року при зростанні у галузі випуску товарної продукції на 5,4 відсотка, забезпечення необхідною технікою аграрного сектора залишалось незадовільним. У порівнянні з 1999 роком парк тракторів і зернозбиральних комбайнів скоротився більш, ніж вдвічі, сівалок – у 2,5 рази, а потреба в ґрунтообробній техніці становила 100 тис. одиниць. У Держпромполітики вважають, що впровадження зазначених заходів дозволить поліпшити якість виробництва техніки для АПК, а також збільшити обсяги її випуску при суттєвому зменшенні ціни. Довідка. За даними Держкомстату, парк зернозбиральної техніки в агрогосподарствах нараховує близько 63 тис. машин при потребі близько 120 тис. Разом в 2000 році агровиробники закупили 60 зернозбиральних комбайнів. В Україні зернозбиральні комбайни виробляють Херсонський комбайновий завод, Кіровоградський концерн «Лан» і Харківський завод ім. Малишева [6].

Саме в цій сфері є великий потенціал робочих місць, який швидко можна реалізувати. Відзначаючи можливості вітчизняного сільськогосподарського машинобудування, техніка має бути якісною, сучасною та конкурентоспроможною. Основними шляхами реалізації оптимального варіанту вирішення проблеми забезпечення українських сільськогосподарських виробників вітчизняною системою машин і обладнання для обробки ґранту є такі:

– проведення реструктуризації і технічного переоснащення вітчизняних машинобудівних підприємств з виробництва сільськогосподарської техніки;

– налагодження виробництва сучасних вітчизняних систем машин і обладнання для обробки ґранту з вітчизняних комплектуючих;

– налагодження виробництва сучасних комплектувальних виробів на вітчизняних

машинобудівних підприємствах;

– створення дилерської мережі продажу вітчизняної сільськогосподарської техніки та її сервісного обслуговування;

– налагодження дієвої системи капітального ремонту вітчизняної сільськогосподарської техніки та забезпечення її оригінальними запчастинами.

Основними засобами, які передбачаються для вирішення проблеми забезпечення українських сільськогосподарських товаровиробників вітчизняною системою машин і обладнання для обробки ґранту є наступні:

– підготовка та подання на затвердження Кабінетові Міністрів України пропозицій щодо нормативно-правового вдосконалення механізму фінансового лізингу вітчизняної сільськогосподарської техніки та захисту підприємств вітчизняного машинобудування з виробництва сільськогосподарської техніки від недобросовісної конкуренції, в тому числі шляхом недопущення на вітчизняний ринок імпортової техніки, яка була у користуванні строком більш як 10 років;

– забезпечення фінансування з державного бюджету наступних напрямів підтримки розвитку виробництва вітчизняної системи машин і обладнання сільськогосподарського призначення для обробки ґранту: закупівля та реалізація сільськогосподарським товаровиробникам на умовах фінансового лізингу; часткова компенсація вартості сільськогосподарської техніки та обладнання, що поставляється на умовах фінансового лізингу сільськогосподарським товаровиробникам; часткова компенсація облікової ставки НБУ за кредитами банків, що надаються вітчизняним машинобудівним підприємствам на виробництво сільськогосподарської техніки та обладнання.

Можливими варіантами вирішення проблеми забезпечення вітчизняних товаровиробників сільськогосподарською технікою можуть бути:

1) виробництво вітчизняної сільськогосподарської техніки з вітчизняних комплектуючих;

2) виробництво вітчизняної сільськогосподарської техніки з використанням окремих імпортованих комплектуючих;

3) крупно-вузлова збірка імпортованої сільськогосподарської техніки на вітчизняних або спільних із закордонними виробниками підприємствах;

4) закупівля імпортованої сільськогосподарської техніки.

Машинобудування відіграє ключову роль в економічному розвитку країни і певною мірою свідчить про індустріальний стан економіки в цілому. Пріоритетне значення сільськогосподарського машинобудування визначається значенням аграрного комплексу в житті населення і народному господарстві. Оскільки вітчизняне сільське господарство представлено масштабними посівними площами, ріллею і угіддями, які займають великі території за всіма географічними зонами країни, то і підприємства сільгоспмашин відрізняються специфічним географічним розміщенням. При цьому в розрахунок приймається безліч визначальних чинників:

- близькість до джерел сировини, енергетичних, водних ресурсів;
- наявність розвиненої транспортної розв'язки (автомагістралей, залізничного, повітряного сполучення);
- споживчий попит;
- масштабність виробництва;
- широта номенклатури виробленої продукції;
- маса і розмір виробів;
- трудомісткість процесу;
- спеціалізація і кооперування - необхідність координації з іншими підприємствами або галузями [5].

Таким чином, можна відзначити, що ключовим для сільськогосподарського машинобудування є фактор близькості до споживача. Саме таке розміщення економічно виправдано і фінансово вигідно для виробника.

Сучасне сільське господарство достатньо відрізняється від того, яким воно було ще сотню років тому. Найвищий рівень механізації, який сьогодні став нормою в даній галузі, значно перетворив її, на

порядки підвищивши продуктивність праці. Завдяки цьому, навіть невеликий відсоток зайнятих у сільському господарстві здатний успішно прогодувати решту населення, зайняте в інших галузях. Сьогодні українські підприємства сільськогосподарського машинобудування приносять лише дуже малий відсоток від ВВП, що самим прямим чином свідчить про стан цієї галузі та її місце в структурі економіки. В силу економічних та інших причин українські фермери або не можуть собі дозволити регулярно оновлювати парк сільгоспмашин, або вважають за краще використовувати імпортовану техніку. Результатом цього стає низьке завантаження виробничих потужностей на вітчизняних заводах. У той же час експерти впевнені, що потенціал сільськогосподарського машинобудування в Україні просто величезний. АПК нашої країни зростає і розвивається, а разом з ним зростає і внутрішній попит на комбайни і трактори. Використання зношеної і застарілої сільгосптехніки позначається на рентабельності агропідприємств. Старі трактори і комбайни вимагають більше витрат в процесі експлуатації, а рівень втрат врожаю через них вище, ніж при використанні нової техніки. Причому рівень розвитку сільськогосподарського машинобудування в країні такий, що нова вітчизняна техніка не набагато краще себе показує, ніж «стара» імпортована. Якщо розглянути окремі сегменти галузі, то найбільш критична ситуація, що склалася у виробництві сільськогосподарських тракторів. Можна без перебільшення сказати, що тракторобудування в Україні практично відсутнє. Одні підприємства припинили випуск традиційної продукції, а інші і зовсім повністю ліквідовані і більш не існують. Щоб захопити ринок тракторів «в чесній конкурентній боротьбі», слід чи не з нуля відбудувати і переобладнати колишні радянські заводи, спроектувати збутову і сервісну мережу, навчити заново тисячі працівників, включаючи і дилерів, в тому числі і за кордоном; а потім викинути на ринок продукцію за ціною дешевше, ніж у конкурентів. Крім того, буде потрібно налагодити випуск власних комплектуючих (побудувати ще заводи), а перед тим - випуск

необхідних матеріалів (ще нові заводи), які на наших застарілих потужностях виробляти неможливо. А якщо комплектуючі брати по імпорту, то зводити такі проекти не доцільно. Але в реальності все ще сумніше: український ринок надто малий, щоб забезпечити повноцінне серійне виробництво. Малий навіть якщо його і оптимізувати найкращим чином. Для того, щоб забезпечити місткість ринку на всю лінійку сільгосптехніки, треба було б відродити весь агропромисловий комплекс.

Ще одним негативним показником занепаду сільськогосподарського машинобудування стала девальвація національної валюти, через яку імпортна техніка подорожчала в рази і стала набагато менш доступною для більшості сільгосппідприємств. У цій самій сумній дійсності, в рамках ринкової демократії "по шляху України до Європи», щорічно для потреб сільського господарства триватиме закупівля техніки за імпортом. Щорічно один-два мільярда доларів із кишень українських аграріїв підуть для створення виробничих ланцюжків повного циклу не у нас в країні, а в Білорусі, в Німеччині, США або у Франції. Туди ж і йдуть гроші, призначені також і для закупівель запчастин, і за її ремонт, і за технічне обслуговування, а не досить приємним є те, що ці мільярдні контракти кредитуватимуться зарубіжними банками.

Висновки. Незважаючи на глибоку кризу, галузь сільськогосподарського машинобудування поступово починає виходити з періоду тривалого застою. Про це говорять факти, представлені в періодиці,

відбувається зростання потреби аграріїв як у сільськогосподарській техніці і техніці для переробної промисловості, так і в послугах і ремонтах. Причому вітчизняна промисловість не в силах поки задовольнити в повному обсязі вимоги сільгоспвиробників. Таким чином, якщо в 90-х роках спостерігався загальний спад виробництва сільськогосподарських машин і комплектуючих, то в даний час відбувається збільшення випуску продукції сільськогосподарського машинобудування. Сільськогосподарське машинобудування має пристосовуватися до інтересів і потреб аграріїв у повній відповідності з планами розвитку АПК. У цілому виведення машинобудівного комплексу з кризи вимагає розробки національної програми розвитку сільськогосподарського машинобудування, яка передбачає виробництво технологічних комплексів машин та обладнання для сільського господарства, харчової та переробної промисловості, доведення виробництва нових видів кінцевої продукції та деталей до рівня забезпечення внутрішніх потреб у них на 70%. Можливість розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування може дати програма інвестування цієї галузі із залученням іноземного капіталу.

Потрібно надати тривалого поштовху розвитку сільського господарства, що в свою чергу сприятиме створенню нових робочих місць. Інтенсивний розвиток агропромислового виробництва і сільськогосподарського машинобудування були і є пріоритетами.

Література.

1. *Заблоцькій Б.Ф.* РПС України. Національна мікроекономіка / *Б.Ф. Заблоцькій.* – К. : Академвидав, 2003. – 368 с.
2. *Карачина Н.П.* Формування передумов інвестиційного розвитку галузі сільськогосподарського машинобудування / *Н.П. Карачина, А.В. Вітюк* // Економіка та держава. – 2015. – № 2. – С. 35–38.
3. *Мілаєва І.І.* Тенденції розвитку сільськогосподарської техніки в Україні / *І.І. Мілаєва* // Праці Таврійського державного агротехнологічного університету. – 2013. – Вип. 13, Т. 6. – С. 272–276.
4. *Навроцький Я.Ф.* Сучасний розвиток ринку сільськогосподарської техніки / *Я.Ф. Навроцький* // Економічний аналіз: зб. наук. праць, 2015. – Том 19. – № 3. – С. 63–69.
5. *Нехай В.В.* Підвищення результативності діяльності підприємств сільськогосподарського машинобудування на основі маркетингу: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / *В.В. Нехай*; Таврійський національний ун-т ім. В.І. Вернадського. – Сімферополь, 2006. – 23 с.
6. *Сазонець І.Л.* Розміщення продуктивних сил / *І.Л. Сазонець, В.В. Джінджоян, О.О. Чубар.* – К. : ЦНІ, 2006. – 320 с.

References.

1. **Zablotskiy B.F.** (2003). *RPS Ukrayiny. Natsionalna mikroekonomika [RPS of Ukraine. National microeconomics]*. Kyiv : Akademvydav, p. 368 [in Ukrainian].
2. **Karachyna N.P. & Vityuk A.V.** (2015). Formuvannya peredumov investytsiynoho rozvytku haluzi silskohospodarskoho mashynobuduvannya [Formation of preconditions for investment development of the field of agricultural machinery]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and state*, No 2, pp. 35–38 [in Ukrainian].
3. **Milayeva I.I.** (2013). Tendentsiyi rozvytku silskohospodarskoyi tekhniky v Ukrayini [Trends in the development of agricultural machinery in Ukraine]. *Pratsi Tavriyskoho derzhavnogo ahrotekhnolohichnoho universytetu – Proceedings of the Tavria State Agrotechnological University*, Issue. 13, Vol. 6, pp. 272-276 [in Ukrainian].
4. **Navrotskiy Ya.F.** (2015). Suchasnyy rozvytok rynku silskohospodarskoyi tekhniky [Modern development of agricultural machinery market]. *Ekonomichnyy analiz: zb. nauk. prats – Economic analysis: Sb. sciences Works*, Vol. 19, No 3, pp. 63-69 [in Ukrainian].
5. **Nekhay V.V.** (2006). Pidvysychennya rezultatyvnosti diyalnosti pidpryyemstv silskohospodarskoho mashynobuduvannya na osnovi marketynhu [Increasing the effectiveness of activity of enterprises of agricultural machine-building on the basis of marketing]. *Abstract of dissertation of candidate of economic Sciences. Simferopol'*, p. 23 [in Ukrainian].
6. **Sazonets I.L., Dzhindzhoyan V.V. & Chubar O.O.** (2006). *Rozmishchennya produktyvnykh syl [Distribution of productive forces]*. Kyiv : TSNL, p. 320 [in Ukrainian].

Аннотация.

Орел А.Н. Стратегические подходы к активизации производственной деятельности в сельскохозяйственном машиностроении.

В данной статье исследованы стратегические подходы и тенденции развития подотрасли производственной деятельности машиностроения Украины – сельскохозяйственного машиностроения. Было уделено значительное внимание анализу подходов для активизации машиностроительной сферы. Доказано, что в машиностроении Украины наблюдаются негативные тенденции замедления темпов роста отрасли. Поэтому данная сфера находится в кризисном положении на сегодняшний день. Данные исследования наблюдаются во всех областях страны, а стратегические подходы и инвестиционные ресурсы позволят вывести сельскохозяйственное машиностроение из кризисной ситуации. А, если этого не произойдет, то страна может потерять сельскохозяйственное машиностроение, как это произошло с автомобильной сферой. Перспективы дальнейших исследований заключаются в содействии загрузке производственных мощностей сельскохозяйственного машиностроения, осуществление технической и технологической модернизации, развитие внутреннего рынка и расширения межзаводской кооперации между отечественными предприятиями, расширение рынков сбыта продукции, в частности в страны Европейского Союза, освоение новых видов сложной, конкурентоспособной и наукоемкой техники с привлечением инвестиций для технического и технологического переоснащения приоритетных отраслей экономики области – агропромышленного комплекса.

Ключевые слова: сельскохозяйственное машиностроение, сельское хозяйство, товаропроизводители, спрос.

Abstract.

Orel A.M. *Strategic approaches to intensifying production activity in agricultural machinery.*

In this article the strategic approaches and tendencies of development of the sub-industry of production activity of machine building of Ukraine – agricultural machine-building are investigated. Considerable attention was paid to the analysis of approaches for the intensification of the machine-building sector. It was investigated that there are negative trends in the slowdown of industry growth in Ukraine's machine building industry. Therefore, this sphere is in a crisis situation to date. These studies are observed in all regions of the country, and strategic approaches and investment resources will allow the withdrawal of agricultural machinery from a crisis situation. And if this does not happen, then the country can lose agricultural machinery, as happened with the automotive sector. The prospects for further research are clinging to the promotion of the production capacity of agricultural machinery, the implementation of technical and technological modernization, the development of the domestic market and the expansion of inter-factory cooperation between domestic enterprises, the expansion of markets for products, in particular to the European Union countries, the development of new types of complex, competitive and knowledge-based technology. attraction of investments for technical and technological provision of priority sectors of the economy Mika region – agro-industrial complex.

Key words: agricultural machinery, agriculture, commodity producers, demand.

Стаття надійшла до редакції 14.03.2018 р.

Бібліографічний опис статті:

Орел А. М. Стратегічні підходи щодо активізації виробничої діяльності в сільськогосподарському машинобудуванні / А. М. Орел // Актуальні проблеми інноваційної економіки. – 2018. – № 1. – С. 53-58.

Orel A. M. (2018). *Strategic approaches to intensifying production activity in agricultural machinery. Actual problems of innovative economy*, No 1, pp. 53-58.